

Н.Ф. Портницька, О.В. Хомутовська

ОБРАЗ ІНТИМНОГО ПАРТНЕРА У СВІДОМОСТІ ЮНАКІВ: ЦІННІСНІ АСПЕКТИ

Портницька Н.Ф., Хомутовська О.В. Образ інтимного партнера у свідомості юнаків: ціннісні аспекти. У статті представлено результати психосемантичного дослідження образу ідеального інтимного партнера у свідомості юнаків та юнок. Здійснено опис змістового наповнення образів Я та Іншого (інтимного(ої) партнера(ки)). Виявлено, що образ ідеального(ої) інтимного(ої) партнера(ки) будується на перетині потреб у тілесному й емоційному контакті, провідних особистісних рис (мужності для чоловіків та довірливості у дівчат) та взаємному очікуванні активності від партнера. Сімейні стосунки сприймаються як фактор обмеження сексуальної активності. Гендерні відмінності виявлені на рівні співвідношення емоційних переживань та тілесних відчуттів інтимних партнерів.

Ключові слова: Образ Я, Образ Іншого, інтимні стосунки, юнацький вік, психосемантика.

Портницька Н.Ф., Хомутовська О.В. Образ інтимного партнера в сознании юношей: ценностные аспекты. В статье представлены результаты психосемантического исследования образа идеального интимного партнера в сознании юношей и девушек. Осуществлено описание содержательного наполнения образов Я и Другого (интимного(ой) партнера(ши)). Обнаружено, что образ идеального(ой) интимного(ой) партнера(ши) строится на пересечении потребностей в телесном и эмоциональном контакте, ведущих личностных черт (мужественности для юношей и доверчивости у девушек) и взаимном ожидании активности со стороны партнера. Семейные отношения воспринимаются как фактор ограничения сексуальной активности. Гендерные отличия выявлены на уровне соотношения эмоциональных переживаний и телесных ощущений интимных партнеров.

Ключевые слова: Образ Я, Образ Другого, интимные отношения, юношеский возраст, психосемантика.

Постановка проблеми. Юнацький вік характеризується розширенням спектру соціальних ролей та соціальних ідентичностей, порівняно із підлітковим. Розширення картини світу (О.М. Леонт'єв), включення до неї нових сфер активності та відповідних стосунків веде до розширення категорії «значимий інший» (А.В. Петровський, В.А. Петровський) [7; 8]. У коло значимих осіб включаються не лише родичі, інші дорослі (авторитетні у професії), друзі, але й ровесники як партнери інтимно-особистісних стосунків. Одним із чинників, що впливає на тривалість стосунків, ймовірність прийняття рішення про шлюб, є гармонійність сексуальних стосунків, які в свою чергу, залежать від узгодженості образу партнера із образом ідеального інтимного партнера. З іншого боку, табуованість теми сексуальності та інтимних стосунків породила значну кількість стереотипів і забобон, які утруднюють узгодження образів ідеального та реального інтимного партнера.

Аналіз останніх публікацій. Закладені у роботах Саллівана ідеї взаємодії на рівні суб'єктивних картин світу, взаємних презентацій партнерів в Образі іншого дозволяють розглядати Образ значимого іншого як важливий фактор успішності та тривалості

стосунків [9]. Проблема значимого іншого та його впливу на формування образу Я та Я-концепцію аналізується як у контексті формування міжособистісних стосунків в цілому (як процес соціалізації), так і в конкретних стосунках, в т.ч. інтимно-особистісних (Г.М. Андрєєва, Ю.Б. Гіппенрейтер, Т. Говорун, Г. Крайг, А.В. Мудрик, А.В. Петровський, В.А. Петровський). Взаємодія зі значимим іншим веде до двосторонньої зміни картини світу партнерів (О.М. Леонтьєв) [7]. Водночас зазначається, що адекватний образ іншого є передумовою ефективної взаємодії (М. Вислоцька, І.І. Чеснокова, Л.Ф. Обухова, Г.С. Салівен).

Аналіз особистісних аспектів інтимних стосунків у юнацькому віці здійснюється у кількох напрямках. Традиційно, починаючи із робіт З. Фрейда йдеться про формування фізіологічної та психологічної сексуальної зрілості [11]. В інших дослідженнях звертається увага на емоційну складову інтимних стосунків як таких, що дозволяють задовольнити притаманну юнакам потребу у любові, розумінні, фізичній та духовній близькості, що передбачає гармонізацію емоційних реакцій, переживання задоволення [1; 2; 5].

Окремий напрям у сучасній українській психології утворюють дослідження інтимності, сексуальності як атрибутів самосвідомості. Так, В.О. Татенко пропонує вирізнити «інтимне Я» та «інтимне Ми», наголошуючи, що інтимність є феноменом, що виникає на перетині індивідуального та міжіндивідуального. Інтимне Ми відображає ціннісні аспекти любовних, дружніх, сімейних стосунків [10]. На думку Т.В. Говорун, розвиток Я-концепції у юнацькому віці передбачає в числі іншого й оволодіння сексуальністю як самоцінністю. Приймаючи положення про домінуючу роль соціальних факторів (сім'ї, школи, ЗМІ) у процесі гендерної соціалізації, авторка відмічає високий рівень стереотипізованості гендерних ролей, що перешкоджає побудові ефективних інтимних взаємостосунків. Водночас зазначає, що одним із напрямів розвитку особистості в цьому аспекті є формування здатності до рефлексії цінностей інтимно-особистісних стосунків, поваги до індивідуального вибору та критеріїв, за якими ці вибори здійснюються [3; 4]. Паралельно відмічається, що мотиваційні тенденції, ціннісні орієнтації, відношення до значимих об'єктів є одними із важливих чинників вибору шлюбного партнера поряд із факторами зовнішнього вигляду, виникнення атракцій та особистісних рис [6].

Виникає неоднозначна ситуація: при визнанні важливості інтимно-особистісних стосунків для відчуття особистісної гармонії, табування та стереотипізація проблем сексуальності утруднюють змістове наповнення образу інтимного партнера категоріями, що відображають ціннісні аспекти інтимно-особистісних стосунків.

Виникає необхідність опису змістового наповнення образу інтимного партнера у юнацькому віці та його зіставлення з Образом Я юнаків. Водночас ми припускаємо, що образ ідеального інтимного партнера у юнацькому віці має гендерні відмінності: дівчата в образ ідеального інтимного партнера включають якості, що відображають досвід соціальної та інтимної взаємодії, проте вважають, що для жінки першочерговими є зовнішні риси; юнаки образ ідеальної інтимної партнерки будують на основі зовнішніх ознак фемінності і протиставляють її власній домінуючій маскулінності.

Формулювання мети і завдань статті. Метою нашого дослідження є опис змістового наповнення образів ідеального інтимного партнера(ки) у свідомості юнаків та юнок з різним досвідом інтимно-особистісних стосунків, зокрема їх ціннісних складових.

Виклад методики і результатів дослідження. Загальну вибірку склали 202 особи з різним досвідом інтимно-особистісних стосунків, серед яких 101 – юнаки та 101 – дівчата віком від 16 до 25 років. На основі результатів асоціативного експерименту та суб'єктивного шкалювання ми здійснили факторну реконструкцію образу інтимного партнера та образу Я у свідомості дівчат та юнаків. Ми використали процедуру факторного аналізу методом головних компонент та за допомогою Varimax-ротації.

У результаті частотного аналізу асоціативних рядів досліджуваних було виявлено перелік основних категорій, якими вони послуговуються для опису образу ідеального інтимного партнера: асоціації, що описують статевий акт, вторинні статеві ознаки, особистісні якості партнера, задоволення (взаємне), зовнішній вигляд, тілесний контакт, досвід, часовий проміжок, сім'ю.

У результаті факторного аналізу результатів дослідження дівчат (Образ інтимного партнера) було виділено 4 фактори (56% дисперсії) (див. рис.1). 1-й фактор (17,6% дисперсії) утворений конструктами «задоволення», «домінантність», яким протиставляється конструкт «досвід». Прийняття досвідченості партнера протиставляється його доміантній позиції у стосунках. 2-й фактор (16,02% дисперсії) описує часові характеристики інтимних стосунків і утворений такими конструктами: «сім'я», «часовий проміжок», яким протиставляється «статевий акт». Це може свідчити про спроби екстраполяції дівчатами сексуальної активності партнера на умови сімейного життя: сімейні стосунки в більшій мірі базуються на часовій представленості, ніж на сексі. 3-й однополюсний фактор (12,1% дисперсії) відображає значимість та взаємну обумовленість емоційного контакту із партнером із почуттям безпеки у сексуальних стосунках. 4-й фактор (10,07% дисперсії) описує категорії зовнішньої привабливості як проявів маскуліності інтимного партнера («широкі плечі», «волохаті груди», «сильні руки»).

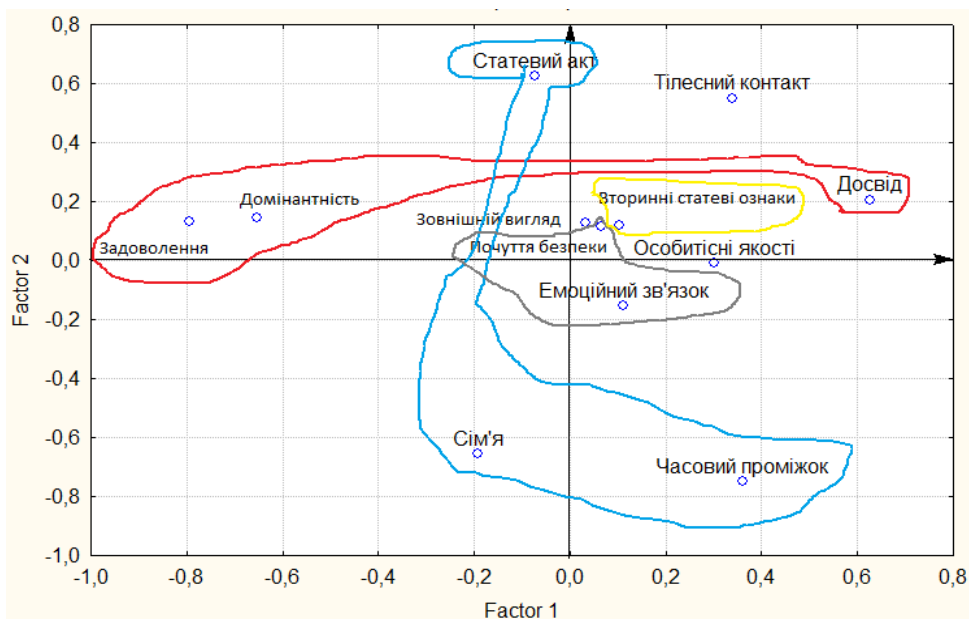

Рис. 1 Факторно-семантична реконструкція образу «Ідеальний інтимний партнер» у свідомості дівчат

Вихідною точкою у змістовому наповненні образу інтимного партнера у свідомості дівчат є прояви «тілесності», яка корелює з обома факторами і найбільш тісно пов'язана із конструктами «статевий акт» та «досвід». Значимими також є зовнішні ознаки

маскулінності та виражений безпечний емоційний контакт.

В результаті факторного аналізу результатів дослідження образу «Я – інтимна партнерка» було виділено 4 фактори (58% дисперсії), які відображають значимі категорії, що є вихідними у побудові інтимних стосунків дівчатами (рис. 2.). Перший фактор (20,9% дисперсії), описує ймовірні пріоритети дівчат при побудові інтимних стосунків.

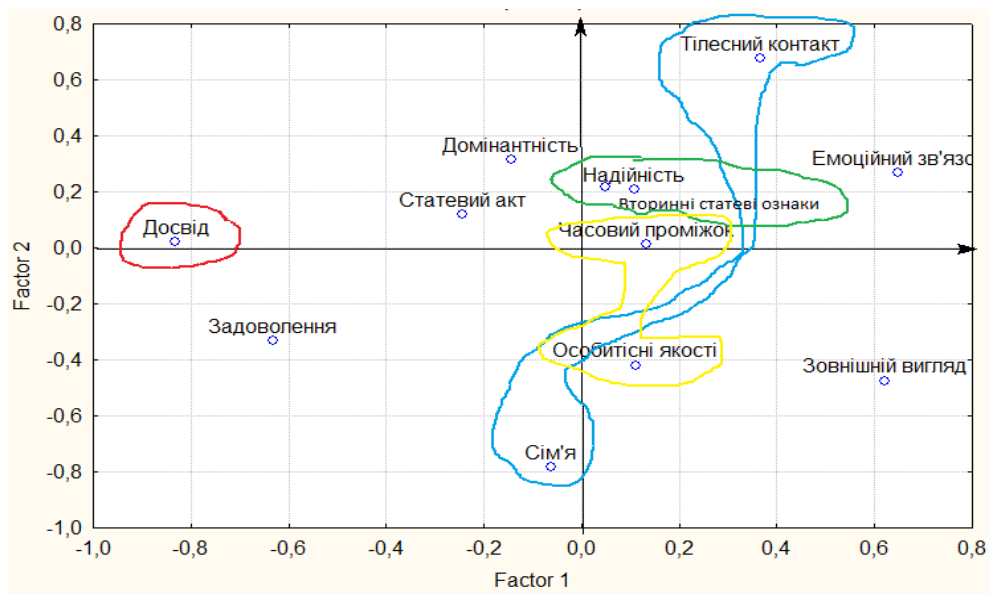

Рис. 2 Факторно-семантична реконструкція образу «Я-інтимна партнерка» у свідомості юнок

Протиставленими виявилися конструкти «досвід», «задоволення» та «емоційний зв'язок», «зовнішній вигляд». 2-й фактор (16,9% дисперсії) складають протилежні конструкти «сім'я» та «статевий акт»-«тілесний контакт». Ймовірно, це відображає очікування дівчатами сексуальної активності партнера («обійми, поцілунки») у дошлюбний період та зниження її у сімейному житті. Протиставлення конструктів «вторинні статеві ознаки» та «надійність» за 3-тім фактором (11% дисперсії) відображає стереотипне уявлення про мінливість сексуальних переваг чоловіків із яскраво вираженою маскулінністю.

Виділення юнками конструкту «тілесний контакт» як значимого як для образу Я, так і для образу партнера, свідчить про прийняття тілесності та фізичної близькості (що не обмежується статевим актом) як важливої складової Я-концепції та образу інтимних стосунків.

Сприймання інтимного партнера базується на категоріях досвіду, сексуальної активності. Побудова образу Я юнок базується на емоційній складовій та можливості задоволення потреб у тілесних відчуттях. Водночас протиставлення сексуальної активності конструкту «сім'я» відображає стереотипне уявлення про сім'ю як фактор обмеження інтимних стосунків.

В результаті факторного аналізу результатів дослідження юнаків виділилось 3 фактори (46% дисперсії) що відображають уявлення про ідеальну інтимну партнерку (оскільки при попередній бесіді всі юнаки відзначили гетеросексуальну орієнтацію) (рис. 3).

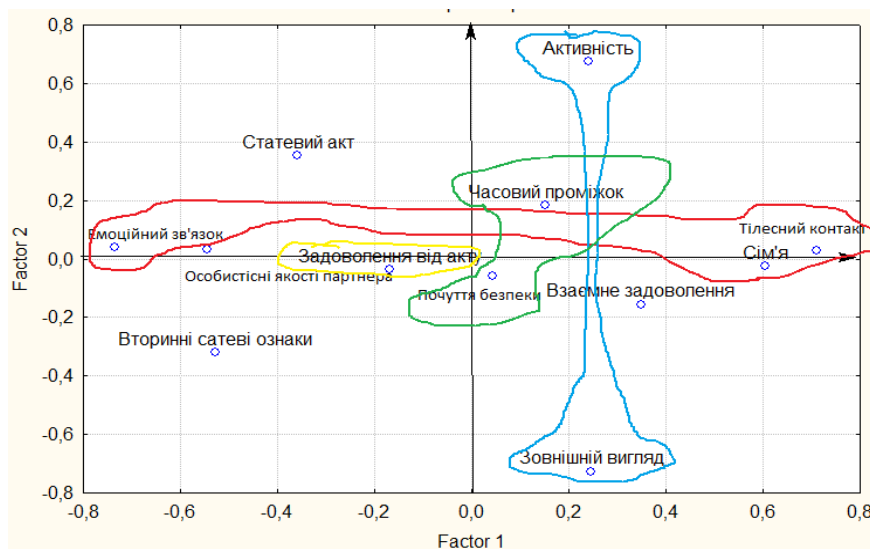

Рис. 3. Факторно-семантична реконструкція образу «Ідеальна інтимна партнерка» у свідомості юнаків

Значимим за 1-м фактором (25,3% дисперсії) є конструкти «тілесний контакт» та «сім'я», яким протиставляються конструкти «емоційний зв'язок» та «особисті риси партнера». Конструкт «тілесний контакт» розкривається через асоціації «поцілунки», «обійми», тобто у свідомості юнаків сімейне життя в більшій мірі пов'язане із фізичним вираженням близькості, а не через емоційний зв'язок. Протиставлення за 2-м фактором (11,2% дисперсії) конструктів «зовнішній вигляд» та «активність»-«статевий акт» може свідчити про те, що значимим у побудові інтимних стосунків для юнаків є активність інтимної партнерки, ініціативність, а не привабливий зовнішній вигляд.

3-й фактор (10,5% дисперсії) становлять два протилежні конструкти – почуття безпеки (-0,79) та часовий проміжок (0,64), що є показником значимості оптимальної часової представленості стосунків, яка дозволяє пережити взаємне задоволення. Про це свідчить і виділення окремого фактору, що пояснює значимість отримання сексуального задоволення.

Таким чином, змістове наповнення образу інтимної партнерки у свідомості юнаків здійснюється через поєднання очікувань відносно емоційної складової, ініціативності, які підкріплюються на рівні задоволення потреб у тілесному контакті та переживанні сексуального задоволення.

Взаємне розташування конструктів дозволяє висунути гіпотезу про розмежування у свідомості юнаків категорій «сім'я» і «сексуальна активність» свідчить на підкріплення стереотипної думки «сексу після весілля не існує». Важливо, що сексуальна активність, на думку юнаків, підкріплюється емоційним контактом із партнеркою та її сексуальністю (конструкт «вторинні статеві ознаки»).

За результатами факторного аналізу результатів юнаків (стимул «Я – інтимний партнер») було виділено виділилось 4 фактори (56,9% дисперсії) (рис. 4). Перший фактор (18,7% дисперсії) становлять два протилежні конструкти – «задоволення від акту» та «емоційний зв'язок». Можна припустити, що емоційний зв'язок не сприймається як обов'язкова умова для отримання сексуального задоволення. Протиставлення конструктів «вторинні статеві ознаки» та «сім'я» за 2-м фактором (14% дисперсії) відображає тенденцію нівелювання ознак маскулінності для сприймання себе у сімейних стосунках.

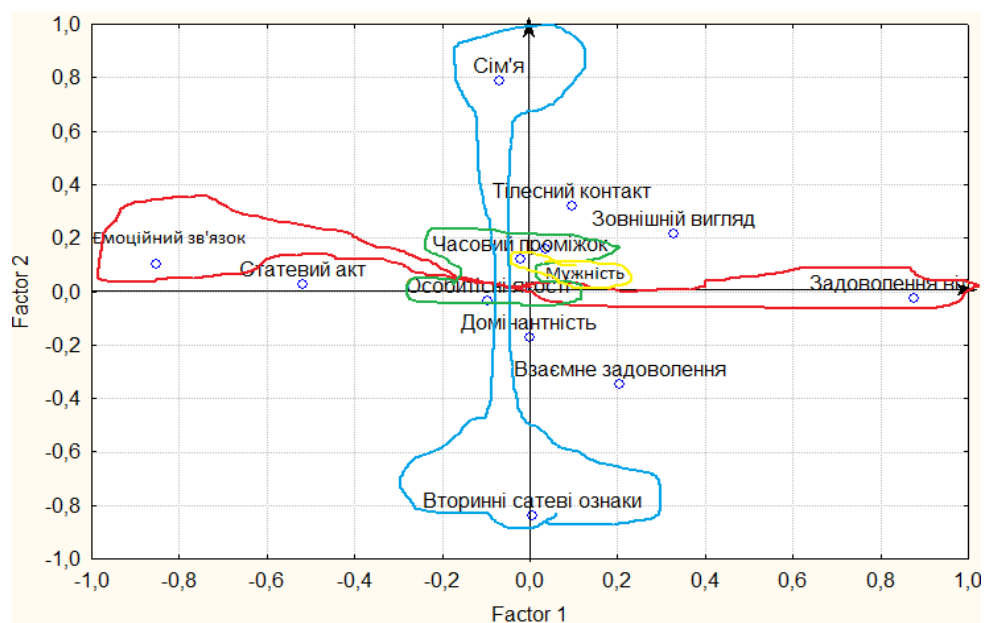

Рис. 4 Факторно-семантична реконструкція образу «Я-інтимний партнер» у свідомості юнаків

Взаємне розташування конструктів свідчить, що Образ «Я –інтимний партнер» у юнаків базується на кількох мало пов'язаних між собою тенденціях орієнтації «на себе – на іншого» та «демонстрацію маскуліності – підтримання сімейних стосунків». Фактично побудова Я-Образу здійснюється у площині «індивідуальні інтереси – взаємні цінності». Ймовірно вибір домінуючої тенденції здійснюється в залежності від змістового наповнення категорії «мужності», розуміння якої у контексті інтимних стосунків потребує детального дослідження.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Порівняльний аналіз результатів дослідження дозволяє описати загальні тенденції у визначенні ціннісних аспектів інтимно-особистісних стосунків у юнацькому віці. Абсолютна більшість респондентів, до яких зверталися, виразили готовність взяти участь у дослідженні, що свідчить про готовність вербалізувати «закриті», табуовані проблеми, а відповідно здійснювати спроби їх глибшого усвідомлення та категоризації. Однак Образ Я та Образ іншого у контексті інтимних стосунків є недостатньо структурованим у свідомості юнаків (про що свідчить відсутність чітко вираженого ціннісного ядра та формування образів як сукупності окремих мало пов'язаних між собою тенденцій). Відсутність досвіду сімейних стосунків у досліджуваних обох груп зумовлює «відокремлення» сім'ї та сексуальних стосунків, як таких, що слабо поєднуються так само, як і винесення конструкту «особистісні якості» як окремого, такого, що слабо пов'язаний з іншими. Характерним є приписування цінності конструкту «сім'я» як характерного для «жіночої лінії поведінки»

Гендерні відмінності у побудові образу інтимного партнера дозволяють намітити окремі ціннісні аспекти, що визначають змістове наповнення самих інтимних стосунків. Так, вихідною точкою (ціннісною основою) у побудові образу інтимного партнера у свідомості дівчат є прийняття тілесності як потреби у безпечному тілесному контакті (як прояві турботи та демонстрації взаємної симпатії), що базується на емоційному зв'язку із партнером та окремих його особистісних якостях (доброта, уважність). Ініціатива та відповідальність за сексуальні стосунки передається інтимному партнеру. Неоднозначним є змістове наповнення інтимних стосунків як складової сімейних: у

свідомості дівчат досвід сімейного життя є фактором зниження \ обмеження сексуальної активності власної та партнера.

Змістове наповнення образу Я та партнерки у контексті інтимних стосунків у свідомості юнаків здійснюється на основ кількох тенденцій, більшість із яких відображають взаємостосунки в системі «орієнтація на себе – інших (партнерку)». Значимим для партнерки є вважаються демонстрація активності або зовнішньої привабливості як індикаторів зацікавленості у партнері та стосунках, що мають часову представленість. Значимими Я-переживаннями задоволення від стосунків. Серед особистісних якостей в структурі образу Я виділяється «мужність», змістове наповнення якої, очевидно, визначає домінуючу лінію поведінки юнаків та вибір цінностей інтимних стосунків.

Наведені результати не претендують на повноту вичерпності висвітлення проблеми. Для пояснення причин розмежування у свідомості молоді категорій «сім'я» і «сексуальні стосунки» існує необхідність подальших досліджень проблеми залежності змістового наповнення образу інтимного партнера в залежності від досвіду сімейного життя.

Список використаних джерел

1. Васильченко Г.С. Общая сексопатология. Руководство для врачей. М.: «Медицина», 1977. 488 с.
2. Вислоцкая М. Искусство любви (двадцать лет спустя) / пер. с польск. М: Советский спорт, 1990. 320 с.
3. Говорун Т.В. Соціалізація статі як фактор розвитку Я-концепції: автореф. дис. На здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук: 19.00.07. К., 2002. URL: <http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7898/1/Govorun.pdf> (Дата звернення 23.04.2019)
4. Говорун Т.В., Кікінежді О.М. Стать та сексуальність: психологічний ракурс: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1999. 384 с.
5. Голод С.И. Стабильность семьи: социологический и демографический аспекты. Ленинград: Наука, 1984. 136.
6. Гусейнова Н.О. Психологічна обумовленість вибору майбутнього партнера по шлюбу // URL: <http://eKhSUIR.kspu.edu/handle/123456789/267> (дата звернення 23.04.2019)
7. Леонтьев А.Н. Образ мира. Избр. психолог. Произведения. М.: Педагогика, 1983, С. 251-261.
8. Петровский А.В. Трехфакторная модель значимого другого. Вопросы психологии. 1991. №1. URL: <http://www.voppsy.ru/issues/1991/911/911007.htm> (дата звернення 23.04.2019)
9. Салливан Г.С. Интерперсональная теория психиатрии / пер. с англ. СПб., 1999. 347 с.
10. Татенко В.О. Психологія інтимного життя : монографія. НАПН України Інститут соціальної та політичної психології. Кіровоград, 2013. 300 с.
11. Фрейд З. Очерки по теории сексуальности. М: изд-во АСТ, 2006. 288 с.

References transliterated

1. Vasilchenko G.S. Obschaya seksopatologiya. Rukovodstvo dlya vrachej. M.: «Meditsina», 1977. 488 s.
2. Vislotskaya M. Iskuctvo lyubvi (dvadtsat let spustya) / per. s polsk. M: Sovetskiy sport, 1990. 320 s.
3. Govorun T.V. Sotsiall'zatsiya statl yak faktor rozvitku Ya-kontseptsiYi : avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya d-ra psihol. nauk: 19.00.07. K., 2002. URL: <http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7898/1/Govorun.pdf>. (data zvernennya 23.04.2019)

4. Govorun T.V., Klklnzhdl O.M. Stat ta seksualnlt: psihologlchniy rakurs: Navchalniy poslbnik. Ternopl: Navchalna kniga – Bogdan, 1999. 384 s.
5. Golod S. I. Stabilnost semi: sotsiologicheskiy i demograficheskiy aspektyi. Leningrad: Nauka, 1984. 136
6. Guseynova N.O. Psihologlchna obumovlenlt vboru maybutnogo partnera po shlyubu // URL: <http://eKhSUIR.kspu.edu/handle/123456789/267> (data zvernennya 23.04.2019)
7. Leontev A.N. Obraz mira, Izbr. psiholog. proizvedeniya, M.: Pedagogika, 1983, C. 251–261.
8. Petrovskiy A. V. Trehfaktoraya model znachimogo drugogo // Voprosyi psihologii. 1991. №1. URL: <http://www.voppsy.ru/issues/1991/911/911007.htm> (data zvernennya 23.04.2019)
9. Sallivan G. S. Interpersonalnaya teoriya psihiatrii. per. s angl. SPb., 1999. 347 s.
10. Tatenko V.O. Psihologlya Intimnogo zhittya : monograflya/ NAPN UkraYini Institut sotslalnOyi ta polltichnoYi psihologlYi – Klrovograd, 2013. 300 c.
11. Freyd Z. Ocherki po teorii seksualnosti. M: izd–vo AST, 2006. 288 s.

Portnytska N., Homutovs`ka O. The image of intimate partner in minds of youth: value aspects Spreading of identity spectrum is one of the regularities in adulthood, including intimate relations. Intimate partner is included to the group of significant people, who effects the addition of “Me-image” of adults. At the same time, tabulation of intimate and sexual problems has its consequences connected with difficulties in harmonization of partners' real and ideal images. Some components of ideal intimate partner are presented in the article in correlation with the image of “Me-intimate partner”. Procedures of associative experiment, subjective scaling and individual conversation with respondents was used during the research. It allowed describing filing of partner's images in intimate relations and try to highlight the value grounds, that determine the choice of intimate partner by youth. Image of ideal intimate partner is built on the cross of needs in corporal and emotional contact, main individual features (men's courage and women's credulity) and mutual expectation of activity from partner. Family relations are perceived as a limiting sexual activity factor. For girls, start point (value ground) in building the image of intimate partner is acceptance of corporal as a need in safe corporal contact. Corporal contact is sway to show concern and mutual sympathy. It is based on emotional connection with partner and exact his/her character features (kindness, attentiveness). Filling of the Me-image and image of the partner in context of intimate relations for men is in system “orientation on myself –others (partner)”.

Keywords: Me-image, image of another person, intimate relations, youth, psychosomatics.